

Laudatio Turiae

CIL 41062 (R. Fabretti?)

[— u]xoris.

Col. I:

(perierunt versus nonnulli)

—

[— mo]rum proibit[ate (?) —]=

rum [—] permansisti prob[a —?].

Orbata es re[pente ante nuptiar]um diem, utroque pa[rente in deserta soli]=

tudine una o[ccisis. Per te maxu]me, cum ego in Macedo[niam provinciam issem],

5 vir sororis tua[e C(aius) Cluvius in A]fricam provinciam [inulta non est relict]a

mors parentum.

Tanta cum industria m[unere es p]ietatis perfuncta ef[flagitando atque]

vindicando, ut si praest[o fu]lissemus, non ampliu[s potuissemus. Sed]

haec habes communia cum [s]ancitissimá feminá, s[orore tua].

10 Quae dum agitabas, ex patria domó propter custodia[m, non cedisti; sumpto]

de nocentibus supplicio evest[i]gio te, in domum ma[tris meae tulisti, ubi]

adventum meum expectast[i].

Temptatae deinde estis, ut testamen[tum], quo nos eramus heredés, rupt[um diceretur] coemptione facta cum uxore; ita necessario te cum universis pat[ris bonis in]

15 tutelam eorum, qui rem agitabant, reccidisse; sororem omni[no eorum, bonorum]

fore expertem, quod emancupata esset Cluvio. Qua mente ista acc[eperis, qua prae]=

sentia animi restiteris, etsi afui, conpertum habeo.

Veritate caussam communem [t]utata es: testamentum ruptum non esse, ut [uterque potius]

hereditatem teneremus, quam omnia bona sola possiderés, certá qui[dem sententia]

20 te ita patris acta defensuram, ut, si non optinuisses, partitúram cum s[orore te adfir]=

mares nec sub condicionem tutelae legitimae venturam, quouis per [legem in te ius non]

esset, neque enim familia[e] gens ulla probari poterat, quae te id facere [impediret];

nam etsi patris testamentum ruptum esset, tamen iis, qui intenderen[t, non esse id]

ius, quia gentis eiusdem non essent.

25 Cesserunt constantiae tuae neque amplius rem sollicitarunt, quo facto [offici
in patrem],

pietatis in sororem, fide[i] in nos patrocinium susceptum sola peregisti.

Rara sunt tam diuturna matrimonia, finita morte, non divertio in[interrupta: contigit]

nobis, ut ad annum XXXXI sine offensa perduceretur. Utinam vetust[a coniunctio
habu]=

isset mutationem vice m[e]a, qua iustius erat cedere fato maiorem.

30 Domestica bona pudici[t]iae, opsequi, comitatis, facilitatis, lanificii stud[i]
religionis]

sine superstitione, o[r]natus non conspiciendi, cultus modici cur [memorem? Cur
dicam de cari]=

tate familiae, pietate, [c]um aequae matrem meam ac tuos parentes col[ueris, non
alia mente]

illi quam tuis curaveris, cetera innumerabilia habueris commun[ia cum omnibus]

matronis dignam f[a]mam colentibus? Propria sunt tua, quae vindico ac [paucae
uxores in]

35 similia inciderunt, ut talia paterentur et praestarent, quae rara ut essent
[propitia]

fortuna cavit.

Omne tuom patrimonium acceptum ab parentibus communi diligentia
cons[ervavimus];

neque enim erat acquirendi tibi cura, quod totum mihi tradidisti. Officia [ita par]=

titi sumus, ut ego tu[te]lam tuae fortunae gererem, tu meae custodiam sust[ineres]. Multa

40 de hac parte omittam, ne tua propria mecum communicem. Satis sit [hoc] mihi
tuis]

de sensibus [indi]casse.

[Liberali]tatem tuam c[u]m plurimis necessariis tum praecipue pietati
praesti[tisti].

[— licet qu]is alias nominaverit, unam dumtaxat simillimam [tui —]

[— h]abuisti sororem tuam; nam propinquas vestras d[ignas] eiusmodi]

45 [— bene]ficiis domib[us] vestris apud nos educavistis. Eaedem u[t condicio]=

[nes aptas famili]ae vestrae consequi possent, dotes parastis, quas quid[em] a
vobis]

[constitutas comm]uni consilio ego et C(aius) Cluvius excepimus, et probantes
[sensus vestros],

[ne vestro patrimo]nio vos multaretis, nostram rem familiarem sub[didimus
vestrae]

[nostraque bona] in dotes dedimus. Quod non venditandi nostri c[ausa]
memoravi],

50 [sed ut illa consi]lia vestra concepta pia liberalitate honori no[s] duxisse
consta]=

[ret exequi de nos]tris.

[Multa alia merit]a tua praetermittenda [mihi sunt —].

—

(perierunt versus nonnulli)

Col. II :

1 [Varia et ampla subsi]dia fugae meae praestitisti: órnamētis

[me instruxisti], cum omne aurum margaritaeque corpori

[tuo accommodata trad]idisti mihi, et subinde familiá nummīs frúctibus,

[deceptis nostrorum a]dversariorum custodibus apsentiam meam locupletasti.

5 [Publicatis bonis repet]itis (?), quod ut conarere virtús tua te hortabatur,

[mira pietas tua me m]únibat clementiá eorum, contra quos ea parabas.

[Nihilo minus tamen v]óx tua est firmitate animi émissa.

[Agmen conlectum ex repe]rtis hominibus á Milone, quocius domús emptione

[potitus eram, cum ille fuisset] exul, bellí civilis occásionibus inrupturum

10 [et direpturum — reiecisti], [et defe]ndisti domum nostram.

—

(perierunt versu cir. decem)

[— iure Caesar dixit tibi acceptum esse referendu]m extare [adhuc]

me patriae redditum á se, [na]m nisi parasses quod servar[et], çavens salutì
meae

inaniter opes suas pollice[ret]ur. Ita non minus pietati tu[a]e quam Caesari
me debeó.

15 Quid ego nunc interiora [no]stra et recondita consilia s[e]rmonesque arcános

éruam? Ut repentinis nu[nti]is ad praesentia et imminetia perícula évoca=

tus tuís consiliis cons[er]vatus sim? Ut neque audac[i]us experiri casús

temere passá síis et mod[es]tiora cogitantì fida receptácula pararís

sociosque consilioru[m t]uorum ad me servandum delegerís sororem

20 tuam et virum eius C(aium) Clu[viu]m coniuncto omnium periculo? Infiníta sint,

sì attingere coner. (vac. 1) Sat[is]t mihi tìbique salutáriter m[e] latuisse].

Acerbissimum tamen in vì[ta] mihi accidisse tuá vice fatebo[r, reddito me iam]

cive patriae beneficio et i[ud]icio apsentis Caesaris Augusti, [quom abs te —]

de restitutione mea M(arcus) L[epi]dus conlega praesens interp[ellaretur et ad
eius]

25 pedés prostrata humi, n[on] modo non adlevata, sed trá[ducta et indignum in]

modum rapsáta, livóri[bus c]orporis repleta, firmissimo [animo eum admone]=

rés édicti Caesaris cum g[r]atulatione restitutionis me[ae, atque vocibus eti]=

am contumeliosìs et cr[ud]elibus exceptis vulneribus pa[lam conquereris],

ut auctor meórum peric[ul]orum nótesceret. (vac. 1) Quoi noç[uit mox ea res].

30 Quid hác virtute effíciú[s], praebere Caesari clementia[e locum et cum cu]=

stodiá spiritús mei not[a]re inportúnam crudelitatem [Lepidi firma tua]

patientíá?

Sed quid plura? Parcamu[s] órationi, quae debet et potest e[sse brevis ne maxu]=

ma opera tractando p[ar]um digne peragamus, quom pr[o maximo documento]

35 meritórum tuorum oc[ulis] omnium praéferam titulum [salutis meae].

Pácátó orbe terrárum, res[stitut]á re publicá quieta deinde n[obis et felicia]

tempora contigerunt. Fue[ru]nt optati liberi, quos aliqua[m]diu sors nobis invi]=

derat. Si fortuna procéde[re e]sset passa sollemnis ìnservie[ns, quid utrique no]=

strum défuit? Prócédéns a[li]ás spem finiebat. Quid agitav[eris propterea quae]=

40 que ingredi conata s[is], f[ors] sit an in quibusdem féminis [conspicua et memorabi]=

lia, in te quidem minime a[dm]i[randa, conlata virtútibu[s] ceteris, omittam].

Diffidéns féconditatì tuae [et do]léns orbitáte meá, ne tenen[do in matrimonio]

te spem habendi liberos [dep]onerem atque eius causa ess[em infelix, de
divertio]

élocuta es, vocuamque [do]mum alterius fecunditatì t[ra]dituram, non alia]

45 mente, nisi ut notá con[co]rdiá nostrá tú ipsa mihi di[gnam et aptam con]=

dicionem quaereres p[ara]résque, ac futurós liberós t[ame]n communes pro]=

que tuís habituram adf[irm]arés, neque patrimoni nos[tri, quod adhuc]

fuerat commúne, separa[ti]onem facturam, sed in eodem [arbitrio meo id]

et, si vellem, tuo ministerio [fu]turum: nihil seiúctum, ni[hil separatum te]

50 habituram, sororis soc[rusve] officia pietatemque mihi d[ehinc praestitutam].

Fatear necessest adeó me exa[rsi]sse, ut excesserim mente, adeo [exhorruisse
con]a]=

tús tuós, ut vix redderem [mi]hi. Agitari d[ivertia] inter nos, [ante quam nobis]

fátó dicta léx esset; poss[e te a]liquid concipere mente, qua[re vivo me desineres]

esse mihi uxor, cum paene [e]xule me vitá fidissima perman[sisses]!

55 Quae tanta mihi fuerit cu[pid]itás aut necessitás habendi li[beros, ut propterea]

fidem exuerem, mutare[m c]erta dubiis? Sed quid plura? [Cedens mihi mansisti]

apud me, neque enim ced[er]e tibi sine dedecore meo et co[m]muni infelici]=

tate poteram.

Tibi veró quid memorabilius] quam inserviando mihi c[onsilium cepisse],

60 ut, quom ex te liberos ha[b]ere non possem, per te tamen [haberem et diffi]=

dentiá partús tuì alteriu[s c]oniugio pararés fecunditat[em]?

Utinam patiente utriusqu[e a]etate procedere coniugium [potuisset, donec e]=

látó me maiore, quod iu[sti]us erat, suprema mihi praesta[res; ego enim super]=

stite te excederem orbitat[e, f]iliá mihi supstitútá.

65 Praecucurristi fátó. Delegast[i] mihi luctum desiderio tuì nec libe[ros futuros
me mise]=

rum reliquisti. Flectam ego quoque sensús meós ad iudicia tu[a].

Omnia tua cogitata praescr[i]p]ta cedant laudibus tuís, ut sint mi[hi solacia ne
nimis]

desiderem, quod inmort[ali]tati ad memoriam cónsecrat[um est].

Fructús v[ita]e tuae nón dérunt [m]ihi. Occurrente fámá tuá firmá[tus animo atque]

70 doctus áctis tuís resistam fo[r]tuna[e, quae mihi non omnia érip[uit, sed cum
laudi]=

bus crescere tuì memoriam [pas]sa est. Sed quod tranquillì statús e[rat, mihi
tecum]

ámisi, quam speculatricem e[t p]ropugnátricem meorum pericul[orum cogitans
calami]=

tate frangor nec permane[re] in promisso possum.

Naturális dolor extorquet const[an]tiae virés: maerore mensor et quibu[s] animum firmabam]

75 in necutro mihi cónstó: repeten[s p]ristinos casús meós futurosque eve[ntus cogitans con]=

cido. Mihi tantis talibusque pr[aesi]diis orbatus, intuens famam tuam n[on tam constanter pa]=

tiendo haec quam ad desider[ium] lúctumque reservatus videor.

Ultumun huiús órationis erit omn[ia] meruisse te neque omnia contigisse mi[hi, ut praestarem]

tibi. Legem habuì mandata tu[a]; quod extra mihi liberum fuerit pr[aestabo].

80 Te Di Mánés tuì ut quietam pat[ia]ntur atque ita tueantur optó.